

познавательных способностей в процессе дошкольного воспитания / Л. А. Венгер. – М.: Просвещение, 1986. – 174с. **5. Ушакова О. С.** Развитие речи дошкольников / О. С. Ушакова. – М.: Изд-во Инс-та Психотерапии, 2001. – 240 с. **6. Штофф В.А.** Моделирование и философия / В.А. Штофф. – М.; Л., – 1966. – С. 174.

Омеляненко А. В. Наочне моделювання у навчанні старших дошкільників складати розповіді-роздуми

У статті проаналізовано доцільність використання моделей у навчанні старших дошкільників складати розповіді-роздуми.

Ключові слова: моделювання, розповіді-роздуми, старші дошкільники.

Омельяненко А. В. Наглядное моделирование в обучении старших дошкольников составлению рассказов-размышлений

В статье проанализирована целесообразность использования моделей в обучении старших дошкольников составлению рассказов-размышлений.

Ключевые слова: моделирование, рассказ-размышление, старшие дошкольники.

Omelyanenko A. V. The using of evident models in the process of teaching older children under school ages to make up stories-thoughts

The article gives the specify of using of models in the process of teaching older children under school ages to make up stories-thoughts.

Key worlds: models, stories-thoughts, older children under school ages.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Саприкіна О. В.

УДК 811.161.2:372.46

Н. В. Правова

ВПЛИВ БЛІНГВІЗМУ НА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ РОСІЙСЬКОМОВНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Згідно зі статусом української мови як державної вона вивчається в усіх навчальних закладах України, у тому числі й у школах національних меншин як обов'язковий навчальний предмет. Важко не погодитись із О. Горошкіною, яка зазначає, що „курс української мови в достатньому обсязі повинен обов'язково входити до навчальних планів шкіл усіх типів незалежно від їх профілю. Учити державної мови всіх громадян України – найважливіше соціальне замовлення. Вивчення української мови в наш час є

винятково актуальним і вкрай необхідним. Це питання набуває державної ваги, оскільки стосується підготовки майбутнього інтелектуального потенціалу” [1, с. 34].

На території східного регіону України в більшості існують школи двох типів – з російською та українською мовами навчання. У школах першого типу українська мова вивчається з першого класу. Цього року початкова школа розпочала роботу за новим державним стандартом, новою програмою і новим підручником для 1 класу, які мають компетентісну спрямованість. Ключовою компетентністю предмета „Українська мова” у школах з російською мовою навчання є комунікативна, формування і розвиток якої має відбуватися з урахуванням можливостей та інтересів молодших школярів. Ця компетентність „означає здатність успішно користуватися усіма видами мовленнєвої діяльності у процесі спілкування» в усній і писемній формах” [2, с. 92]. Ураховуючи це, основною визначена мовленнєва лінія, змістом якої є розвиток й удосконалення вмінь аудіювання, читання, говоріння й письма.

Формування мовленнєвої компетентності російськомовних молодших школярів українською відбувається у різних комунікативних площинах: учень-вчитель, учень – учень, учень – батьки, учень – друзі поза школою, учень – медіа-простір. У цих площинах учасники комунікації здійснюють спілкування двома мовами – російською та українською. Особливий вплив на формування мовленнєвої сфери російськомовних дітей українською мають складові медіа-простору – преса, радіо, кіно, телебачення і, нарешті, Інтернет. Таким чином, процес опанування українським мовленням у школах з російською мовою навчання значною мірою обумовлюються ситуацією білінгвізму, що побутує у комунікативному просторі населення сходу України.

Мета нашої розвідки – з’ясувати деякі особливості формування мовленнєвої компетентності молодших школярів в умовах російсько-українського білінгвізму.

Теоретичною основою нашого дослідження стали теорія мовленнєвої діяльності (Л. Виготський, М. Жинкін, О. Леонтьєв, О. Лурія та ін.); закономірності мовленнєвого онтогенезу (П. Анохін, О. Леонтьєв, Т. Ушакова та ін.); вивчення мови з позиції людини, її потреб (О. Залевська, І. Зимня, Л. Щерба та ін.).

Мовленнєва компетентність – складова комунікативної компетентності, діяльність людини, спрямована на розуміння або створення тексту (усного чи писемного), що здійснюється в процесі мовленнєвої діяльності. Її сформованість передбачає наявність в учня умінь виконувати мовленнєві дії відповідно до комунікативних умов і мети спілкування.

Процес формування і розвитку мовленнєвої компетентності російськомовних молодших школярів в умовах білінгвізму передбачав опору на психолінгвістичне розуміння двомовності.

Білінгвізм (двомовність) як явище трактують неоднозначно. Існують декілька підходів до визначення цього поняття. Аналіз наукової літератури дозволив виокремити такі: соціолінгвістичний, лінгвістичний,

функціональний. Соціолінгвістичний розглядає білінгвізм з позиції соціальної взаємодії мовних спільнот. Соціолінгвісти (А. Майоров, А. Никольский, А. Швейцер та ін.) визначають білінгвізм (двомовність) як співіснування двох мов у межах одного мовленнєвого колективу, що використовує ці мови у відповідних комунікативних сферах залежно від соціальної ситуації та інших параметрів комунікативного акту. Розуміння білінгвізму з лінгвістичних позицій (М. Імедадзе) передбачає визначення поняття „білінгв” – людина, що володіє (на певному рівні) двома мовами, тобто індивід, який використовує дві мовні системи для спілкування з метою спілкування. Дослідником зазначається, що тут свідомість людини спрямована на зміст висловлювання, а форма є тільки засобом. Таким чином, білінгвізм визначається як однаково вільне володіння двома мовами, коли рівень знань другої мови наближається до рівня знань першої.

Третій – функціональний – підхід передбачає розгляд білінгвізму як альтернативне використання двох або більше мов одним і тим самим індивідом (В. Маккой).

Одним із актуальних питань білінгвізму є його вплив на формування і розвиток мовленнєвої компетентності по відношенню до другої мови.

Проведене нами дослідження дозволяє стверджувати, що формування мовленнєвої компетентності російськомовних молодших школярів в умовах російсько-української двомовності зазнає певних труднощів. Вони пов'язані насамперед із тим, що процес формування мовленнєвої сфери, з одного боку, є керованим, під час шкільного навчання, де спеціальним предметом є не мовні засоби як такі, а мовлення. В умовах навчання двох мов, у тому числі й близькоспоріднених, у свідомості дітей формуються два механізми мовлення, які за визначенням А. Супруна, можуть бути або автономними, або змішаними. Ефективність формування механізму мовлення українською мовою залежить від того, наскільки чітко учні розрізняють мовні засоби української і російської мов, наскільки навчальний процес спрямовано на подолання впливу навичок російської мови. Якщо в цьому плані учитель і учні досягають високих результатів, формується механізм автономного володіння мовою, а отже, діти не змішують мовних засобів обох мов, не переносять умінь з однієї мови в іншу [3, с. 74]. З іншого боку, процес формування мовленнєвої компетентності може бути безконтрольним, стихійним під час спілкування дітей з іншими носіями української мови, зокрема і в медіа-просторі. У цьому випадку діти недостатньо розрізняють мовні засоби української та російської мов, відбувається змішування мовних систем, формується механізм суміщеного володіння мовою. У мовленні дітей виявляються явища інтерференції на всіх мовних рівнях. Якщо інтерференція на фонетичному рівні в українській проявляється в матеріальних, фізичних одиницях мови, але не веде до спотворення змісту, то відхилення від лексико-семантичних норм української літературної мови ведуть безпосередньо до зміни сенсу висловлювання.

Вивчення будь-якої мови починається з оволодіння фонетичною, лексичною і граматичною системами цієї мови. Причому, якщо при

оволодінні фонетичною системою учень спирається на подібні матеріальні фонетичні засоби рідної мови, то при оволодінні лексичною системою української мови, він змушений освоювати нові звукові комплекси і співвідносити їх, з одного боку, з реаліями об'єктивної дійсності, а з іншого боку, з семантикою слів рідної мови, тобто проводити ідентифікацію лексем рідної й другої мов. Оскільки позначення певних понять, предметів, процесів і явищ у рідній та українській мовах не збігається, то в подібній ситуації дитина в мовному акті часто використовує одиниці обох мов. Принцип ідентифікації учень застосовує тільки в тому випадку, якщо йому відома лексична одиниця рідної мови. Найбільш яскраво це явище виявляється у 1 класі, коли російськомовні учні створюють власні висловлювання українською, використовуючи тільки ті лексеми, які можуть ідентифікувати з російськими. Чим досконаліше знання лексичної системи рідної мови, тим більша кількість одиниць піддається ідентифікації. Отже, для формування мовленнєвої компетентності українською велике значення має попередній мовний досвід дітей рідною мовою. Тобто, будь-який російськомовний учень, який увесь свій вільний від навчання час послуговується лише російською, використовує її у побуті та майже в усіх сферах свого дозвілля, буде спиратися на закони та правила своєї рідної мови. У психології це явище має назву апперцепції, завдяки якій сприйняття другої мови відбувається через призму першої (у нашому випадку російської) [3, с. 70]. І це, як ми зазначали раніше, може призвести до інтерференції, якщо процес сприймання й продукування мовлення українською є неконтрольованим. Слід також брати до уваги, що формування мовленнєвого простору українською російськомовних дітей почасти відбувається під впливом ненормативного українського мовлення, що наявне як у побутовому спілкуванні, так і в засобах масової інформації.

Однак, завдяки апперцепції може виникнути і явище транспозиції (позитивний перенос знань, умінь і навичок), оскільки українська і російська мова є близькоспорідненими. З огляду на це перед вчителем стоїть завдання використовувати такі методи і прийоми навчання, які були б спрямовані на підсилення транспозиції.

Численні спостереження за процесом комунікації російськомовних дітей молодшого шкільного віку українською на уроках та в позаурочний час дозволили виявити певні стратегії кодування та декодування мовленнєвих повідомлень. Зокрема, це стратегії редукування (відновлення) формального та функціонального, компенсаторні. У формальному редукуванні учні намагалися уникнути деяких правил мовлення українською, у функціональному уникали тих чи інших мовленнєвих актів, замінювали певні теми іншими, якщо в недостатній мірі володіли відповідною лексикою. Компенсаторні комунікативні стратегії виявилися у двох варіантах: відшукування необхідної лексичної одиниці, граматичної форми чи синтаксичної конструкції у пам'яті та заміна мовних засобів, яких учням не вистачає, позамовними – жестами, мімікою та ін.

Таким чином, формування мовленнєвої компетентності як складової комунікативної російськомовних молодших школярів в умовах російсько-українського білінгвізму має певні особливості. При створенні мовленнєвої сфери може виникати транспозиція – явище, яке слід усіяко підтримувати, та інтерференція, якої слід запобігати. Інтерференція значною мірою обумовлена тим, що у дітей формуються суміщені механізми мовлення двох мов – рідної та української. Однією з причин виникнення даного явища є негативний вплив ненормативного українського мовлення у повсякденні та засобах масової інформації. У процесі комунікації українською молодші школярі відчувають труднощі розуміння висловлювань, що пов'язано із проблемами кодування й декодування мовлення. Усе це призводить до необхідності обирати певні стратегії сприймання та продукування мовлення, найтипівішими з яких є стратегії редукування та компенсаторні.

Список використаної літератури

- 1. Горошкіна О.М.** Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: Монографія / О.М.Горошкіна – Луганськ, Альма-матер, 2004. – 362 с.
- 2. Учебные программы для общеобразовательных учебных заведений с обучением на русском языке. 1-4 классы.** – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012. – 144 с.
- 3. Хорошковська О.Н.** Лінгводидактична система початкового навчання української мови у школах з російською мовою викладання. – К, ВАТ УкрНДПСК, 1999. – 306 с.

Правова Н. В. Вплив білінгвізму на формування мовленнєвої компетентності з української мови російськомовних молодших школярів

У статті розглянуто вплив російсько-українського білінгвізму на формування мовленнєвої компетентності з української мови у молодших школярів. Встановлено труднощі сприймання й продукування мовлення дітьми-білінгвами, що обумовлені порушеннями у кодуванні та декодуванні мовленнєвих висловлювань. Виявлено позитивний вплив методично правильно організованого навчання другої мови.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, білінгвізм, двомовність, інтерференція, транспозиція, кодування, декодування мовлення, комунікативні стратегії.

Правоя Н. В. Влияние билингвизма на формирование речевой компетентности по украинскому языку русскоязычных младших школьников

В статье рассмотрено влияние русско-украинского билингвизма на развитие языковой компетентности по украинскому языку у младших школьников. Установлен ряд трудностей в понимании и порождении детьми-билингвами речевых высказываний, обусловленных нарушением процесса

кодирования и декодирования речи. Выявлено позитивное влияние методически правильной организации обучения второму языку.

Ключевые слова: речевая компетентность, билингвизм, двуязычие, интерференция, транспозиция, кодирование, декодирование речи, коммуникативные стратегии.

Pravova N. V. The Impact of Bilingualism on the Formation of Linguistic Competence in the Ukrainian Language of Russian Primary School Children

The article views the influence of bilingualism on communicative development of younger students. The author also defines a number of difficulties in understanding and production of speech statements by children-bilinguals caused by infringement of the process of decoding and coding as the stage of external and internal speech, and also significant improvement in perception and production of a speech statement by children-bilinguals in connection with training.

Key words: speech competence, bilingualism, bilingual, interference, transposition, encoding, decoding, speech communication strategies.

Стаття надійшла до редакції 05.04.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Горошкіна О. М.

УДК 373.2.016:821.061.1-1

Е. В. Савушкіна

**РОЛЬ ПОЭЗИИ С. А. ЕСЕНИНА
В РАЗВИТИИ ОБРАЗНОЙ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ**

Подлинный смысл речи раскрывается через выразительные моменты – стилистические, интонационные, а истолкование, интерпретация этих моментов играет существенную роль в понимании того внутреннего смысла, который вкладывает в него говорящий. Выразительность является качественной характеристикой речи, в связи с чем, она рассматривается как важный показатель речевой культуры личности. С. Л. Рубинштейн считал, что если выразительность речи не развивать, то она принимает „характер западающей кривой” и становится маловыразительной, поэтому умение выразить свое эмоциональное отношение к высказываемому необходимо развивать и для этого нужна большая и тщательная работа.

Восприимчивость к выразительности, образности речи можно привить с самого раннего детства, что дает в последствии возможность и умение принимать красоту поэзии и пейзажной прозы, наслаждаться этой красотой.